

การศึกษาของรัชกาลที่ 4 ประสบการณ์เรียน – งานราชการเมื่อยังทรงพระเยาว์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงเป็น "ภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ" พระราชทานธรรมเทศนาให้กรมการฝ่ายในฟังในวันวิสาขบูชา (ภาพจากหนังสือ “ประชุมภาพประวัติศาสตร์แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”)

ผู้เขียน ธนกฤต ก้องเวหา

เผยแพร่ วันพุธที่ 24 กันยายน พ.ศ.2568

การศึกษาของรัชกาลที่ 4 : ประสบการณ์ด้านการเรียน – งานราชการเมื่อยังทรงพระเยาว์

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เมื่อก่อนเสวยราชย์ โดยเฉพาะก่อนเสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุ และกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระเชษฐา (ต่างพระมารดา) จะครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ 3 เป็นอีกช่วงพระชนม์ชีพที่น่าหยิบยกมาเล่า มาดูว่าการศึกษาของรัชกาลที่ 4 กับประสบการณ์งานราชการของพระองค์เมื่อยังทรงพระเยาว์เป็นอย่างไร

“เจ้าฟ้ามงกุฎ” หรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2347 ในสมัยรัชกาลที่ 1 เวลานั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) สมเด็จพระบรมชนกนาถ ยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร และประทับอยู่พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี

การศึกษาของรัชกาลที่ 4 เมื่อยังทรงพระเยาว์ ทรงเริ่มเรียน “ภาษาศาสตร์” อักษรสมัยในสำนัก สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ขุน) วัดโมฬีโลกฯ (ร่วมอาจารย์กับรัชกาลที่ 3 พระเชษฐา) ตั้งแต่ยังประทับอยู่พระราชวังเดิม ครั้นเสด็จเข้ามาอยู่ในพระบรมมหาราชวังก็ได้ทรงศึกษาวิชาความรู้สำหรับพระราชกุมารต่อมา

นอกจากด้านการเรียนวิชาความรู้แล้ว ประสบการณ์ด้านราชการงานทัพบกทรงได้รับการฝึกปรีจากสมเด็จพระบรมชนกนาถเช่นกัน เป็นต้นว่าเมื่อ พ.ศ. 2358 มีพวกมอญเกาะตะมะราว 40,000 คน อพยพมาพึ่งพิงสยาม ผ่าน 3 ช่องทาง คือ ด้านเจดีย์สามองค์ ด้านแม่สอด และเมืองอุทัยธานี

ครั้งนั้นรัชกาลที่ 2 ได้โปรดฯ ให้เจ้าฟ้ามงกุฎ (เวลานั้นพระชันษาเพียง 12 ปี) คุณกำลังคนและเสปียงไปปรับคร่อมอญด้านด่านเจดีย์สามองค์ โดยมีเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี พระอนุชาในสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี (พระราชชนนีในรัชกาลที่ 4) เสด็จติดตามไปเป็นพระอภิบาลด้วย

การที่ต้องมีคนสำคัญคุมกำลังไปปรับคร้วต่างชาติที่อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารนั้น เพราะอาจมีทัพข้าศึกติดตามมาจับผู้อพยพแล้วรุกร้าเข้ามาในพระราชอาณาเขต และเพื่อป้องกันความวุ่นวายจากคนกลุ่มใหม่ที่อาจเบียดเบียนประชาชนในพื้นที่ รวมถึงเตรียมเสปียงอาหารไปแจกจ่ายเพื่อมิให้เกิดจลาจล

การส่งเจ้าฟ้ามงกุฎนำไพร่พลไปในคราวนั้น จึงเป็นพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 2 ที่ต้องการให้พระราชโอรสได้มีโอกาสทรงศึกษางานกระบวนทัพ ทำนองเดียวกับที่พระองค์เองเริ่มศึกษาครั้งตามเสด็จรัชกาลที่ 1 ไปทำสงครามกับพม่าตั้งแต่ทรงพระเยาว์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2

พ.ศ. 2360 เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎเจริญวัย มีพระชันษา 14 ปี ทรงผนวชเป็นสามเณรประทับอยู่วัดมหาธาตุฯ 7 เดือน โดยได้ สมเด็จพระญาณสังวร (สุข) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระสมเด็จพระสังฆราช (มี) เป็นพระอาจารย์ถวายศีล เมื่อลาผนวชก็เสด็จมาประทับในบริเวณพระราชวังข้างฝ่ายหน้า สมเด็จพระบรมชนกนาถยังโปรดฯ ให้ทรงบัญชาการกรมมหาดเล็ก ทั้งรับราชการอย่างอื่นใกล้ชิดติดพระองค์อยู่เป็นนิจ เพื่อทรงฝึกสอนราชาศาสตร์พระราชทานเอง

ตอนนั้นเองรัชกาลที่ 4 ทรงได้ศึกษาวิชาวิสามนตร์ต่าง ๆ สำหรับพระราชกุมาร พอประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวังถึง พ.ศ. 2365 เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีสิ้นพระชนม์ รัชกาลที่ 2 พระราชทานพระราชวังเดิมกรุงธนบุรีให้เสด็จออกไปอยู่ต่างวัง ขณะพระชันษาได้ 18 ปี

พระองค์ทรงอยู่ที่นั่นไม่ถึง 3 ปี ได้เสด็จออกทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุตามโบราณราชประเพณี กระทั่ง 15 วันหลังทรงพระผนวช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) สมเด็จพระบรมชนกนาถก็เสด็จสวรรคต ราชบัลลังก์ก็ตกทอดสู่พระเชษฐา

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ราชดำเนิน กรุงเทพฯ (ภาพโดย Paolobon140, via Wikimedia Commons)

รัชกาลที่ 4 คงได้ศึกษาวิชาความรู้ที่นิยมกันในสมัยนั้นครบทุกแขนงตลอดพระชนม์ชีพก่อนหน้านี้ ประจักษ์พยานเรื่องนี้ปรากฏชัดเมื่อพระองค์ได้เสวยราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) แม้จะทรงผนวชอยู่นานถึง 27 พรรษา (ตลอดสมัยรัชกาลที่ 3) แต่พระองค์ยังสามารถทรงม้าและยิงปืนไฟได้ มิได้ทรงบกพร่องหรือลืมนิสัยศาสตร์ความรู้แต่เก่าก่อนเลย

กล่าวได้ว่า วิชาความรู้ตามคติโบราณนิยม ศาสตร์ที่พระราชกุมารอันสูงศักดิ์ควรศึกษา “เจ้าฟ้ามงกุฎ” ย่อมได้ทรงศึกษาอย่างสมบูรณ์พร้อมทุกอย่าง ตลอด 16 ปีในสมัยรัชกาลที่ 2

อ้างอิง :

ข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2524). กรุงเทพฯ : แพร่การช่าง. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางพวง ปราบอังวะ (พวง เปรุนาวิน) วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2524.

เผยแพร่ในระบบออนไลน์ครั้งแรกเมื่อ 24 กันยายน 2568

https://www.silpa-mag.com/history/article_158199